

Opinie

Stip op de horizon blijft een stip in dialoog over energietransitie

'De energietransitie roept als term veel vraagtekens op. Ook bij mij, toen ik volledig blanco aan een werksessie over dit onderwerp op de Dag van het Bestuur deelnam. Plaats van handeling was de Leidse gascentrale van Uniper, waarvan ook directeur Benelux Pieter van Stratum aan tafel zat. Wat steeds duidelijker werd in het gesprek: de klimaatdoelen van 2050 en de stappen die alle regio's in Nederland daarvoor zullen moeten zetten, vormen een enorme opgave, ook in Leiden. Ik ben een leek op het gebied van warmtenetten, waarover veel werd gesproken, en van de werkwijze van gemeenten en regio's op dit gebied. Maar ik weet wel dat ik het heel belangrijk vind dat de planeet nog leefbaar is in 2050. En juist daar wrong het voor mij. Want ondanks alle goede intenties aan tafel wist niemand goed aan te geven hoe het einddoel daadwerkelijk bereikt zou gaan worden. De stip op de horizon bleef een stip.

De Leidse regio werkt hard aan de energietransitie. Wethouder Yvonne van Delft van Energie, Werk en Inkomen en Cultuur, gaf aan dat de Leidse regio vooral inzet op energiebesparing en woningisolatie. Geen regio in Nederland is hetzelfde, dus verschillen ook de oplossingen, samenwerkingen en investeringen. Regio Holland-Rijnland, waar Leiden onder valt, moet met een grote bevolkingsdichtheid en verstedelijking op andere oplossingen inzetten dan bijvoorbeeld de regio Nijmegen, waar veel meer ruimte is voor duurzame energiebronnen.

De inzet is gericht op de toekomst en daarvoor zijn samenwerkingsverbanden nodig. Dit geldt niet alleen voor de gemeenten in de regio's. Omdat een grote slag moet worden gemaakt -vergelijkbaar met de transitie van kolen naar aardgas in de jaren '60 van de vorige eeuw- moeten alle lagen van de bevolking samenwerken; bedrijven, bewoners, gemeenten en de andere overheden. Dit allemaal om tot een transitie te komen die borgt dat ook toekomstige generaties nog kunnen genieten van het mooie Leiden.

En daar wringt de schoen. Deze transitie is een enorme opgave en er moet ongelooflijk veel gebeuren om te voldoen aan de voorwaarden van Parijs in 2030 en de doelen van 2050. Een circulair systeem, een klimaatneutraal systeem, een systeem waar energie en warmte geïntegreerd zijn. En het ontbreekt echt niet aan enthousiasme aan de gesprekstafel. Wethouders uit Leiden, Alphen aan de Rijn en Pijnacker-Nootdorp zijn enthousiast en willen draadkrachtig optreden om de problematiek

aan te pakken. Ze werken aan zogeheten small wins, zoals hoogleraar Bestuurskunde Katrien Termeer van de Wageningen University & Research het 's morgens nog zo mooi had verwoord in haar keynote speech: kleine maar concrete en zichtbare toepassingen op weg naar de oplossing van grote maatschappelijke vraagstukken.

Maar zelfs de small wins zijn al lastig. Laat ik vooropstellen dat de Leidse regio het goed doet op lokaal niveau, gemeten naar haar mogelijkheden. Er is een solide samenwerking tussen zes gemeenten, waaronder ook met de gemeente Katwijk. Maar lokaal kan het ook makkelijk fout gaan. In de vele monumentale panden kunnen bijvoorbeeld noodzakelijke aanpassingen voor besparing of isolatie niet altijd worden uitgevoerd. En Alphen heeft geprobeerd energieopwekking door aquathermie op te zetten, zo zei wethouder Gert van der Ham. Het opwekken ging goed, maar de kosten rezen de pan uit, waardoor het project moest worden stopgezet. En burgerinitiatieven, hoezeer ze ook worden toegejuicht, zijn er nog te weinig of werken nauwelijks onderling samen, waardoor de slagkracht ontbreekt. En dat terwijl inspraak van burgers juist zo belangrijk is bij de energietransitie. Juist zij zullen het merken, zowel in hun huis als in hun portemonnee.

En ondanks het voorbeeld van samenwerking binnen de Leidse regio is de samenwerking in Holland Rijnland lang niet zo effectief. Een groot probleem daarbij blijkt het samenbrengen van alle benodigde kennis om de energietransitie te kunnen opzetten. Wie heeft de regie om die kennis bij elkaar te brengen en vervolgens een stappenplan te maken? En op welk schaalniveau moet deze kennis binnen de gemeenten worden ingezet om tot structurele plannen te komen voor de energietransitie? En zelfs als de kennis al aanwezig is, is er vaak sprake van teveel tegenstrijdige belangen tussen buurgemeenten onderling en binnen de dertig regio's die Nederland telt.

Daarnaast is er ook weinig landelijke structuur, zowel op het beleidsmatig gebied als ten aanzien van de investeringen voor de energietransitie. Goed, er is begrip en stimulans vanuit Den Haag, maar Den Haag trekt nog nauwelijks de portemonnee. En kijken we over de grenzen heen, dan stelt de Europese Unie eisen, maar komt de adaptatie van die eisen door Nederland nog maar langzaam op gang, mede doordat het ontbreekt aan controle en handhaving. Bovendien, zo komt naar voren in de discussie, is Nederland een stuk minder efficiënt in de toepassing van duurzame energieoplossingen dan een aantal andere landen om ons heen.

Annelies Huygen van TNO nam ons mee naar Denemarken, waar de energieprijzen 2 tot 3 keer lager zijn dan in Nederland. Dat komt volgens haar door het grote aanbod aan warmtebronnen, met partijen die de strijd aanbinden om hun bronnen te mogen benutten voor elektriciteit. Deze competitie zorgt

voor een lager prijsniveau, waarbij datacentra helpen de efficiëntie en flexibiliteit te vergroten. Gemeentelijke regie is hier ook behulpzaam bij, bijvoorbeeld op plaatsen waar nieuwe warmtebronnen worden geplaatst met voldoende draagvlak onder de bevolking. Het land streeft bovendien naar structuur en overzichtelijkheid; zo zijn de gebruikte formulieren helder en toegankelijk.

Het gezelschap aan tafel denkt gezamenlijk aan oplossingen voor ons land. Iedereen vindt het belangrijk dat de samenwerkingen tussen decentrale overheden, rijksoverheid, bedrijven en bovenal burgerinitiatieven er daadwerkelijk komt. Daarvoor is het nodig dat er een sterker moreel bewustzijn in de maatschappij ontstaat, want de tijd dringt. En er moet meer capaciteit voor dit onderwerp binnen de gemeente worden vrijgemaakt, zodat de aanwezige kennis daadwerkelijk de energietransitie in gang kan zetten. De transitie van aardgas naar duurzame energie vergt nog veel discussie en inzet, dat is wel duidelijk. Het is een enorm complexe opgave, zeker met het oog op de Nederlandse proteststem en de toekomstige rol van de BoerBurgerBeweging in dit discours.

De werksessie over energietransitie was open, productief en constructief. Tegelijkertijd weerspiegelde het gesprek de grote problemen rondom de transitie. Zo bleef het onduidelijk waar precies te beginnen. Small wins betekenen veel en vormen een goed begin op weg naar het grotere plaatje. Maar dat plaatje ontbreekt eigenlijk nog. Enthousiasme is -hoe mooi ook- niet hetzelfde als tastbare meerjarenplannen om de doelen van 2050 te halen. Er is een kleine stip op de horizon, maar zoals het nu gaat wordt die stip nauwelijks groter. En dat is zonde, want de urgentie is voelbaar. Vooral voor de generaties die komen na de mensen die aan deze tafel het gesprek voerden.'

Thomas de Willigen